

Emlékezés Popovics Sándorra (1862-1935), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagjára

Remembering Sándor Popovics (1862-1935), Member of Directorate and Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Popovics Sándor (vezetéckneve egyes kiadványokban: Popovits) jogász, pénzügyminiszter, felsőházi tag, belső titkos tanácsos, a Magyar Nemzeti Bank első elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja 1862. október 22-én született Pesten. 1935. április 15-én hunyt el Budapesten.

Popovics Sándort Magyar Tudományos Akadémia 1924. május 8-án tartott közgyűlésén választotta igazgatósági tagjának. Popovics Sándort az MTA két évvel később, 1926. május 6-án tartott közgyűlése tiszteleti tagjává is megválasztotta. Fontos kiemelnünk, hogy a tiszteleti tagság jelentette a Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb tagsági formáját. Utalunk arra, hogy az MTA tiszteleti tagja 1831 és 1948 között kizárólag hazai, tehát nem külföldi tudós, közéleti, egyházi tisztségviselő, a pénzvilág (bankrendszer) területén tevékenykedő személy vagy politikus lehetett.

Kiemelendő, hogy Popovics Sándor 1933. május 19. és 1934 között a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöki tisztét is betöltötte. Az MTA alelnökét 1869 és 1948/1949 között nevezték másodelnöknek.

Popovics Sándor édesapja Popovits Márk (1803–1876) legfőbb ítélszéki bíró, édesanyja pedig debreczeni Bárány Anna volt.

Középiskolai tanulmányait a Kegyes Tanítórend (Piarista) budapesti főgimnáziumában végezte. Az érettségit követően a Budapesti Tudományegyetemen Jog- és Államtudományi Karán folytatott jogi tanulmányokat. 1883-ban szerezte meg doktori címét az államtudományok köréből (államtudományi doktorátus, „doctor rerum politicarum”).

Popovics Sándor 1884-ben került a pénzügyminisztérium elnöki osztályára, mint fogalmazógyakornok. A következő évben 1885-ben lett segédfogalmazó. Minisztériumi pályája gyorsan, megszakítás nélkül ívelt felfelé. 1887-ben miniszteri fogalmazó, 1889-ben miniszteri titkár, 1892-ben osztálytanácsos, majd 1895 őszén miniszteri tanácsos lett.

1903. május 17. és 1906. április 8. között a pénzügyminisztériumban a második államtitkári pozíciót töltötte be. 1916. április 8. és 1909. április 15. között volt a pénzügyminisztérium adminisztratív (közigazgatási) államtitkára.

1903 és 1908 között kormánybiztos volt. 1906 és 1909 között Pozsony város II. választókerületének országgyűlési képviselője volt. Képviselővé választására alkotmánypárti programmal került sor. Említést érdemel, hogy valóságos belső titkos tanácsosi címet még országgyűlési képviselőként, 1908-ban nyerte el.

Popovics Sándor 1909 és 1918 között igen jelentős funkciót töltött be. Az I. világháború végéig, az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásáig, csaknem tíz esztendőn át az Osztrák-Magyar Bank főkormányzója volt.

Itt utalunk arra, hogy korábban, 1892 és 1900 között az Osztrák-Magyar Bank főkormányzója - az első magyar ezen a poszton - a szintén jogi tanulmányokat folytató, a Pesti Egyetem Jog- és Államtudományi Karán a nemzetgazdaságtan és a pénzügytan nyilvános rendes tanára, hazánkban a nemzetgazdaságtan egyik legelső és legnagyobb tekintélynek örvendő képviselője, Kautz Gyula (1828-1909), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és igazgatósági tagja, az MTA másodelnöke volt.

Popovics Sándor 1918. február 11-től október 31-ig, gyakorlatilag az I. világháború végéig, Wekerle Sándor (1848-1921), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja utolsó, harmadik kormányában a pénzügyminiszteri posztot töltötte be. Elődje ezen a poszton a Ferenc József által 1917. augusztus 20-án kormányfőnek kinevezett Wekerle Sándor volt, aki 1917 szeptember és 1918 februárja között, tehát néhány hónapon át miniszterelnökként a pénzügyminiszteri tárca birtokosa is volt. Megemlíjtjük, hogy Wekerle Sándor miniszterelnök 1918. október 23-én adta be lemondását az uralkodónak, IV. Károlynak. Kormányának távozására egy héttel később, 1918. október 30-án került sor.

Popovics Sándor az első világháborút követően a Párizs környéki Neuilly-ben - Neuilly-sur-Seine ma is Párizs egyik elővárosa - folyó béketárgyalásokon a magyar békedelegáció tagja volt. A delegáció pénzügyi szakértőjeként komoly szerepet töltött be a megbeszéléseken. Említést érdemel, hogy Popovics Sándor ezt követően is számos jelentős külföldi tárgyaláson vett részt Magyarország képviseletében. Részt vett például az első világháború utáni Európa gazdaságának „helyreállítását” feladatának tekintő, 1921-ben Brüsszelben tartott nemzetközi konferencián.

Popovics Sándort 1921-ben választották meg a Magyar Királyi Állami Jegyintézet elnökének. Az Állami Jegyintézet feladata volt, önálló magyarországi jegybank hiányában, a pénzkibocsátás biztosítása, az azzal kapcsolatos feladatok ellátása. Az elnöki pozíciót két éven át, 1923-ig töltötte be.

Popovics Sándor 1922-ben lett az Országos Pénzügyi Tanács ügyvezető alelnöke. Az Országos Pénzügyi Tanács létrehozásának célja a hazai valuta értékvesztésének megakadályozása, vagy legalábbis mérséklése volt. Mai is figyelmet érdemel inflációval kapcsolatos, több hazai és külföldi fórumon kifejtett nézete, mely szerint „Az infláció minden szaporítása, bármifelé történik is, meglevő értékeket semmisít meg, mégpedig sokkal nagyobb mértékben, mint aminőben az ily módon létrejött alkotás a közvagyonot növeli. ...azok az országok kerülnek ki legelébb a bajból, amelyek az inflációt legkorábban megállították”. Popovics Sándor, Kautz Gyulához hasonlóan - éppen az infláció elkerülése, vagy legalábbis mérséklése érdekében - az ország pénzügyi rendszerének aranyalapra, aranyvalutára történő helyezése feltétlen szükségességének híve volt.

Popovics Sándor nevéhez fűződik a Magyar Nemzeti Bank létrehozása, megszervezése 1924-ben, amelynek 1935-ben bekövetkezett elhunytáig - első - elnöke is volt.

1927-ban lett hivatala alapján, mint a Magyar Nemzeti Bank elnöke az 1926. évi XXII. törvénycikk alapján felállított felsőház tagja.

Popovics Sándor komoly szerepet vállalt a pénzügyekkel kapcsolatos hazai jogalkotásban. Különösen Magyarország külföldi adósságainak rendezéséről folytatott tanácskozásokon játszott kimagasló szerepet. Ezekben az években ritkán volt olyan fontos külföldi tárgyalás, konferencia, amelyen Popovics Sándor ne vett volna részt. Jelentős, kiemelkedő szerepe volt számos külföldi gazdasági, pénzügyi tárgyaláson, amelyeken a külföldi országok vezető

pénzügyi köreinek és Magyarország külföldi hitelezőinek is alkalmuk volt megismerni és értékelni Popovics Sándor szakmai képességeit.

Popovics Sándor öt esztendőn keresztül, egészen elhunytáig állt a Magyar Nemzeti Bank élén, egy olyan időszakban, amikor a magyar gazdasági és pénzügyi élet komoly kihívásokkal küzdött.

Popovics Sándor hivatali pályája során számos kitüntetésben, magas állami elismerésben részesült. A teljes felsorolás igénye nélkül említjük meg, hogy megkapta az I. osztályú Magyar Érdemkeresztet. Ezen felül a Lipót-rend nagykeresztese, az I. osztályú Vaskorona-rend, továbbá a Szent István-rend kiskeresztese is volt.

Síremléke, melynek alkotója a jeles szobrászművész, Horvay János volt, a Fiumei Úti Sírkertben található. Említést érdemel, hogy születésének 150. évfordulójára 2012-ben 3000 forintos emlékérmét bocsátottak ki, amelyet Csikai Márta tervezett.

Popovics Sándor a pénzügyi adminisztráció, közigazgatás kivételesen széles körű ismereteket és tapasztalatokat egyaránt feltételező számos területén végzett hazai és nemzetközi vonatkozásban egyaránt általános elismerésnek örvendő munkát. Komoly szerepet vállalt a pénzügyi törvényhozási munkában is. Az Osztrák-Magyar Monarchia fennállásának idején tevékenysége kiterjedt az Ausztriával való, nagy szakmai hozzáértést igénylő gazdasági, pénzügyi vonatkozású kérdések rendezésére is.

Popovics Sándor főbb művei

A brüsszeli konferencia és a Népek Szövetsége. Külügyi Szemle 1921 III-IV. szám 73-88. old.; A pénz sorsa a háborúban. Budapest, 1926.; A pénz értékállandósága. Budapest, 1929. és A társadalmi szervezkedések gazdasági hatásai. Budapest, 1931.

Felhasznált irodalom

Fabro Henrik - Ujlaki József (szerk.) Sturm-féle országgyűlési almanach 1906-1911. Rövid életrajzi adatok az országgyűlés tagjairól Budapest, 1906. 203-204. old.; Földes Béla: Kautz Gyula igazgatósági és rendes tag emlékezete. Budapest, 1911.; Radnóti József: Mi volt itt? A konjunktúra története Hegedüs Lóránt bukásától Popovics Sándor eljöveteleig. Budapest, 1926.; Rassay Gyula: A bankok szerepe az európai hitelválságban. Közgazdasági Szemle LVII. évf. 395-422. old.; Hegedüs Loránt: Popovics Sándor emlékezete. Felolvasta a Magyar Tudományos Akadémia 1940. évi január 19-én tartott ülésén. MTA Emlékbeszédék. Budapest, 1940.; Österreichisches Biographisches Lexikon. Wien, 1815–1950. 8. kötet, 200. old.; Varga Bence: Pénzügyi felügyelet a két világháború közötti Magyarországon. Hitelintézeti Szemle 16 (2017) 143-161. old.; Varga Bence István: Arcél: Popovics Sándor (1862-1934). Gazdaság és Pénzügy 5 (2018) 190-195. old. és Sándor István: Emlékezés Baranyai Lipótra (1894-1970), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagjára 2023 <http://mta.hu/ix-osztaly/jubileumi-megemlekezesek-106146>

Hamza Gábor

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)

Állam- és Jogtudományi Kar

e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu